

Alexei Maximovici Peşcov a publicat romanul **„Mama”** în 1907, cu destui ani înainte ca Revoluţia Bolşevică să preia puterea politică, iar Rusia să devină prima ţară comunistă din lume. Am citit romanul acum, când poate moda scriitorilor sovietici, sau ruşi deveniţi sovietici, a apus demult. A apus...şi nu prea! Mă declar un admirator al scriitorilor din Rusia. E prea mare subiectul pentru a-l dezvolta acum. Pentru azi, să vedem ce şi cum scrie Alexei Pleşcov, cunoscut prin pseudonimul său, Maxim Gorki.

Scriitorul a avut orientări de stânga în viaţa sa, a fost „pe bune” (dar nu permanent!) cu Lenin şi apoi cu Stalin, a trăit câţiva ani în Italia, dar ultimii ani ai vieţii şi i-a petrecut în Rusia devenită între timp Sovietică. Având în vedere orientarea sa politică, nu-i de mirare tonul muncitoresc, revoluţionar, care iese în evidenţă de la prima pagină: muncitorii trăiesc rău, casele lor sunt săracăcioase, dar aproape toţi se gândesc la lupta contra forţelor de represiune ale ţarului. În gândul multora dintre personajele lui Gorki stăruie o idee: pentru binele muncitorimii şi ţărănimii, sacrificiul suprem nu sperie pe nimeni!

Romanul „Mama” începe cu descrierea unui nou început de zi de muncă, în care Gorki arată că stăpâneşte arta scrisului şi figurile de stil, care sunt manevrate cu uşurinţă şi de fiecare dată cu înţelepciune, efectul lor asupra cititorului fiind puternic.

„In fiecare zi, sirena fabricii împroşca asupra cartierului muncitoresc, prin văzduhul pîclos şi îmbîcsit de fum, urletul ei tremurat; răspunzînd cu supu¬nere la această chemare, oameni posomorîţi, cu mădularele zdrobite încâ de trudă, încă nedezmorţite de somn, ieşeau zoriţi din casele lor scunde şi cenuşii şi dădeau năvală în uliţă, ca nişte gîndaci buimăciţi de spaimă. In zorii abia mijind, prin aerul rece, păşeau pe strada desfundată ce ducea către uriaşele carcere de piatră ale fabricii, care îi aştepta sigură de sine, nepăsătoare[...].”

Fabrica e personificată, îşi aşteaptă muncitorii „sigură de sine, nepăsătoare”! Ea e chiar un personaj nemilos, din moment ce

„Hornurile înalte şi întunecate stăteau de straje, ursuze şi neîndurate, ridicîndu-se deasupra cartie¬rului ca nişte uriaşe bîte.”

Gorki scrie cu umor unele scene din romanul său:

„Seara se plimbau agale pe străzi, iar cei care aveau galoşi îi încălţau chiar dacă nu era noroi, şi dacă vreunul avea şi umbrelă de ploaie, o lua cu el, chiar dacă cerul era senin.”

Fraza de mai sus îmi aminteşte de “Umbrela Sfântului Petru” de Mikszáth Kálmán, unde un ţăran, care nu mai văzuse o umbrelă în viaţa lui, îi spune părintelui din sat:

„Cu atât mai mult o puteţi aduce acum, părinţele dragă, pe aia roşie, că nici nu se udă, draga de ea.”

Tot în sfera comediei, dar a comediei tragice de data aceasta, este şi momentul decesului tatălui personajului principal. Aflat în spital, Mihail Vlasov (unde am mai auzit oare numele ăsta?) îi spune doctorului care voia să-l opereze:

„— Du-te dracului, las' că mor eu şi fără voi... Netrebnicilor !”

Şi chiar reuşeşte să moară, fără „ajutorul” medicilor. Mihail Vlasov şi-a dispreţuit familia, soţiei sale aplicându-i dese „corecţii” fizice când venea beat (şi asta se întâmpla aproape în fiecare seară) acasă.

Acţiunea romanului se petrece într-un oraş în care beţiile şi viaţa dezordonată erau la ordinea zilei. Bărbaţii

„Se năşteau cu acest beteşug sufletesc pe care-l moşteneau din tată-n fiu şi care-i întovărăşea pînă la moarte, ca o umbră sinistră, împingîndu-i de-a lungul vieţii la tot soiul de fapte respingătoare prin cruzimea lor fără de noimă.”

Fiul, Pavel, chiar încearcă să urmeze comportamentul tatălui. Dar mama sa, Pelaghia Nilovna,

nu-i o mamă ca oricare alta... E chiar „Mama”, eroina romanului, sau poate fi chiar Mama – la modul general – care se luptă pentru fiul ei şi reuşeşte să-l depărteze de tentaţiile alcoolice folosind blândeţea:

„Mîngîierile maică-si îl stînjeneau, iar privirea ei tristă îl mişca pînă-n străfunduri. îi venea să plîngâ şi, ca să se înfrîngă, căuta să pară mai beat decît era. Mama îi mîngîia părul încîlcit şi jilav de sudoare şi-i spunea cu glas domol:

— N-ar fi trebuit să faci asta...”

Băiatul Pelaghiei nu mai are timp de băutură, pentru că se apucă sa citească şi să desfăşoare o luptă revoluţionară şi neînfricată pentru înlăturarea opresiunii capitaliste. Schimbarea în bine a fiului nu putea să treacă neobservată de ochii vigilenţi ai mamei. Pavel se schimbă radical:

„uneori el folo¬sea nişte cuvinte noi pe care ea nu le înţelegea, iar cu¬vintele celelalte, grosolane şi rostite cu ton aspru, cuvinte cu care era deprinsă, dispăreau treptat din vorbirea sa. În purtarea lui se iviră o mulţime de amănunte vrednice de luare-aminte: nu se mai sclivisea defel, se îngrijea mai mult de curăţenia trupu¬lui şi a hainelor, era mai liber şi mai vioi în mişcări.”

Faptul că citind, Pavel devine mai agil în mişcări e mai greu de înţeles...Sau se poate explica prin tematica preferată a luptătorului revoluţionar? Nilovna intră şi ea în lupta conspirativă împotriva regimului asupritor. Reînvaţă să citească, se expune pericolului de a fi prinsă cu manifeste care îndeamnă poporul la luptă. După atâta luptă revoluţionară, Pavel ajunge deportat în Siberia şi mama e rănită mortal în lupta cu forţele de opresiune.

Subiectul romanului nu-i complicat. Dar, la peste 100 de ani de la apariţie şi ţinând cont de geopolitica din regiunea estică a Europei, cu pericolul extinderii – la un moment dat – a conflictului armat Ucraina-Rusia, e interesant să constat la scriitorul rus (romanul a apărut în 1907, deci atunci era scriitor rus) că printre corevoluţionarii fiului ei, Pelaghia Nilovna avea unul foarte drag, un om deosebit. Deosebit, dar...ucrainean! Se vede treaba că Maxim Gorki a trăit într-o perioadă când ruşii şi ucrainenii nu se duşmăneau. Dimpotrivă!

„...dumneata mi-eşti mai drag decît ceilalţi ! — stărui dînsa.

— Dacă ai avea mamă, toată lumea ar pizmui-o că are asemenea fecior...

Hoholul clătina din cap, frecîndu-şi tîmplele apăsat, cu amîndouă mîinile.”

Hohol, adică ucrainean. Şi el luptă alături de Pavel şi de alţi tovarăsi. Fac şi împrăstie manifeste.

Cartea lui Gorki are elemente utopice. Toţi revoluţionarii încearcă să facă rost de cărţi pe care să le dea poporului.

„...avem acolo mulţi doritori de cărţi. Îi tot în¬deamnă învăţătorul — un băiat de ispravă, după spusa oamenilor, cu toate că se trage din neam de popi.”

Citatul mă trimite spre reliefarea altui aspect al operei lui Gorki. Faptul că scriitorul a fost în bune relaţii cu conducătorii revoluţei care avea să se producă la zece ani după publicarea romanului „Mama”, explică, poate, ura faţă de slujitorii bisericii (în suferinţă în timpul guvernării comuniste), dar, paradoxal, evlavia manifestată faţă de Iisus...În roman sunt destul de multe pasaje în care e vorba despre Iisus, Dumnezeu, biblie. Revoluţionarii, cât sunt ei de revoluţionari, nu se depărtează de cele sfinte. Discută, schimbă idei şi încearcă să desluşească învăţăturile bibilice.

„— Ţi-aduci aminte ce a spus Hristos despre bobul de grîu ? Pînă nu moare, nu poate învia în spic nou.”[...] biblia; într-însa găseşti de toate şi apoi e o carte groasă, care vine de la stăpînire şi-i tipărită de sinod, încît omul poate să aibă toată încrederea în ea![...] Gîndeşte-te că nici Hristos n-ar fi fost pe lume, dacă nu s-ar fi găsit oameni care să se jertfească pentru el![...] Ne-au înşelat pînă şi-n cele dumnezeieşti."

Exemplele despre aplecarea spre religie a scriitorului simpatizant al doctrinei roşii sunt mult mai numeroase. În afară de acest aspect, romanul lui Gorki abundă în luptători neînfricaţi, gata oricând să se sacrifice pentru binele muncitorilor şi ţăranilor. Luptătorii pentru libertate imaginaţi de autor prevăd un viitor luminos pentru ţara lor:

„Ce oameni minunaţi, Nilovna ! Vorbesc de muncitorii tineri : sînt dîrji, înţelegători, plini de dorinţa de a cunoaşte cît mai multe. Cînd te uiţi la ei, îţi dai seama că Rusia va fi ţara celei mai

luminoase democraţii de pe pământ.”

Despre unul dintre personaje se spune:

„Era un artist al revoluţiei, stăpînea gîndirea revoluţionară ca un mare maestru. Cu cîtă sim-plitate şi vigoare zugrăvea întotdeauna tabloul min¬ciunii, al asupririi şi al nedreptăţii în multiplele ei aspecte.”

Într-adevăr...Ce om extraordinar! Are cineva altă părere? Sau, mai răspicat spus: ar fi îndrăznit cineva să scrie altcumva pe la începutul secolului XX în Rusia care curând după aceea va deveni sovietică?

Luptătorii lui Gorki au idei clare despre ceea ce au de făcut: să citească, să înveţe citind, să distribuie cărţi (conspirativ, fireşte!).

După atâta proces de (auto)instruire, intenţiile şi ideile duşmanului de clasă sunt definitiv înfierate de nou formata muncitorime sovietică:

„Aceasta înseamnă că suntem duşmanii proprietăţii particulare, care îi dezbină pe oameni, care îi aţâţă pe unii împotriva altora, care creează neîmpăcate ciocniri de interese, care îi minte.”

Poveştile noastre se termină, în majoritatea lor, cu:

„Ş-am încălecat pe-o şa / şi v-am spus povestea-aşa”

Cu continuarea pe care ne-ar fi spus-o chiar Alexei Maximovici Peşcov

„Ş-am încalecat pe-o căpşună / şi v-am spus o mare minciună!”

Minciună sau adevărul din vremurile lui, „Mama” -am constatat- este şi azi un roman atrăgător. Are cursivitatea exprimării, meritul fiind al marelui scriitor Maxim Gorki. Pe scurt, romanul mi-a plăcut! Parol!